

УДК 008:061.22
008:061.22]:004
Прегледни рад

Сарадња библиотека, архива и музеја

It sounds so simple: museums and libraries working together. But while they share similar missions and similar audiences, it doesn't happen very often. However, when it does, amazing things can happen! There are many possible ways to collaborate, from small, one-time programs to large, long-term projects that can drastically change the way people think about these institutions.

Betsy Diamant-Cohen, Dina Sherman
Hand in hand: museums and libraries working together

Горан Траиловић
Градска библиотека Панчево
goran@biblioteka-pancevo.org.rs

Сажетак

Музеји, библиотеке и архиви данас се, због врста грађе коју прикупљају, сматрају веома различитим институцијама. Током историје, разлике међу њима нису биле тако уочљиве, а настале су као резултат конвенције и традиције а не суштинских неподударности. Данас постаје све очигледније да су оне само привидне и да ове установе деле заједничку мисију подршке образовању и служењу друштвеној заједници. Подстицај реверзибилном процесу повезивања музеја, библиотека и архива дао је убрзани развој информационе технологије и комуникационих мрежа. Заједнички информациони модели, дигиталне презентације и архиве су најчешћи вид сарадње баштинских институција. Примери њиховог повезивања на глобалном плану су бројни и крећу се од реализације појединачних програма и пројеката до пуне интеграције. Баштинске институције у Србији су на маргинама глобалних трендова и потребан им је подстицајнији законодавни и институционални оквир. Оснивање асоцијације стручњака који делују у овој области могло би да допринесе артикулисању заједничких потреба и да подстакне њихову сарадњу.

Кључне речи:

музеј, библиотека, архив, баштинске институције, сарадња, заштита културног наслеђа, умрежавање, дигитализација, Панчево, *Панчевачко читалиште*, Асоцијација информацијских стручњака: библиотекара, архивиста и музеолога (БАМ), Национални центар за дигитализацију, *Европске смернице за сарадњу библиотека, архива и музеја*, Институт за музејске и библиотечке услуге, IFLA

Увод

„Данас је уобичајено сматрати музеје, библиотеке и архиве веома различитим врстама институција... Али оне само наизглед имају различите друштвене улоге, наизглед њима управља веома различита стручна пракса и показују различите организационе културе. Строже преиспитивање открива, међутим, да су ове разлике више привидне а мање стварне и да су резултат конвенције и традиције а не суштинских неподударности“, тврди Роберт С. Мартин (Robert S. Martin) у тексту „Сарадња и промена: архиви, библиотеке и музеји у САД“.¹

¹ Роберт С. Мартин, „Сарадња и промена: архиви, библиотеке и музеји у САД“, *Инфошека* год. 5, бр. 1–2 (2004): 6.; Текст др Роберта Мартина са 69. Конференције IFLA-е, одржане 1–8 августа 2003. г. у Берлину, Немачка, објављен је на веб страни IFLA-е: www.ifla.org/IV/ifla69/prog03. Рад са истом темом био је изложен и на Међународној конференцији „Виртуелна библиотека: демократски приступ информацијама“ (“Virtual Library: Democratic Access to Information”), одржаној од 27–31. јула 2003. у Констанци, Румунија.

Разлике између ових „институција памћења“ нису током историје биле тако уочљиве и јасне, каже поменути теоретичар. Најстарије библиотеке биле су, у ствари, архиви, а збирке других врста текстова су, касније, називане музејима, због тога што су зграде биле подизане у част муза. Мало је било разлика између библиотека и музеја све до „раног модерног периода када је развој типографске штампе довео до драматичног повећања количине расположивих текстова откада се они издвајају из збирке објеката, а библиотека разликује од музеја“. У то време, доћи ће и до „одвајања службених записа од друге врсте докумената... развијајући се из рационалне бирократске власти“.²

Порука овог текста је да се границе између библиотека, архива и музеја губе и нестају. Позивајући се на низ аутора и посебну школу мишљења којој припадају, Р. Мартин побија савремену

² Исто.

перцепцију да ове институције „сакупљају веома различите врсте ствари“. Закључује да оне све сакупљају „управо исте ствари“ – документе.³

Теоретичари попут Пола Отлеа (Paul Otlet), Сузан Брије (Suzanne Briet), Мајкла Бакленда (Michael Bakland) и Девида М. Левија (David M. Levy) редефинисали су идеје о документу тако да он садржи и природне објекте и артефакте. „Они су битови материјалног света – глина, камен, животињска кожа, биљно влакно, песак – којима смо дали моћ да говоре“.⁴ У дигиталном окружењу појам „документ“ није више у вези само са писањем и папиром већ се односи на текстуалне и звучне датотеке, слике, мултимедијалне презентације и веб стране, образлаже Леви у делу *Померање садржаја екрана унапред: осмишљавање докумената у дигиталном добу*.⁵ У овом окружењу библиотеке почињу да се понашају више као музеји, а музеји као архиви. Губе се просторни лимити за организацију изложби, библиотекари више не чекају директни упит чланова за „пултот“, а корисницима је свеједно ко им пружа сервис, важно им је да у што краћем времену добију жељену информацију.

Лични однос између библиотекара и корисника, тзв. „један према један“ однос је „најчешћа појавност информацијске услуге у традиционалном окружењу“, констатује Лејла Кордић, користећи се цитатом Семјуела С. Грина (Samuel S. Green)⁶, зачетника првих теоријских концепата у подручју библиотечких информацијских услуга. Традиционални информацијски сервис је „нижно ограничених размјера“ и реализује се, махом, у оквиру „издвојених установа баштине“, каже. „Мogućност експлицитних сарадничких пројеката између информацијских услуга већег броја установа баштине... постали су могући тек с развојем дигиталних мрежних технологија“. Истраживања говоре да су „kolaborativni baštinski informacijski modeli najučestaliji vid pojavnosti baštinskih informacijskih usluga današnjice“.⁷

³ Исто.

⁴ David M. Levy, *Scrolling Forward: Making Sense of Documents in the Digital Age* (New York: Arcade, 2001), 23.

⁵ Исто.

⁶ Видети текст Иване Тодоровић, „Референсни рад у библиотекама: тумачење појмова“ у рубрици Библиотека, на страни 68. у овом броју *Читалишта*.

⁷ Lejla Kodric, „Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja pri realizaciji digitalnih informacijskih usluga“, у *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja : 10. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih od 6 – 8. april 2011*, uredniški odbor Slavica Tovšak et. al. (Maribor: Pokrajinski arhiv, 2011), 460–461, http://mail.pokarh-mb.si/fileadmin/www.pokarh-mb.si/pdf_datoteke/Radenci2011/42_Kodric_2011.pdf (преузето 26. 1. 2013).

Предности и ризици сарадње „установа памћења“

Можда најбољи преглед партнерства баштинских институција у свету пружа текст „Јавне библиотеке, архиви и музеји: трендови у сарадњи и заједничком раду“. Спонзор истраживања био је Стални комитет Секције за јавне библиотеке IFLA-е, а аутори: Александра Јароу (Alexandra Yarrow), Барбара Клаб (Barbara Clubb) и Џенифер Лин Дрејпер (Jennifer-Lynn Draper). IFLA је документ објавила 2008. године са идејом да пружи примере добре праксе, уочи и истакне потешкоће и подстакне ову сарадњу, посебно на локалном нивоу.⁸

Ове институције деле сродну мисију и то их чини идеалним партнерима, наглашава се у Извештају. „Оне су природни партнери и често служе истој заједници на сличне начине“, подржавају доживотно учење, штите културно и историјско наслеђе заједнице и обезбеђују доступност информација... Оне су у срцу друштвеног живота грађана и утичу на њихове културне вредности, радост живљења, економски просперитет и социјалну једнакост. Наглашава се да партнерство може да помогне свим овим институцијама да остваре своје циљеве и да удружени на најбољи начин служе заједници.⁹

Текст доноси биране податке о великом броју различитих пројеката широм света, који илуструју савремене токове у заједничком деловању „установа памћења“. Највећи број заједничких пројеката тиче се сарадње на креирању дигиталних извора, а много је примера удружене реализације појединих програма, па и партнерства које подразумева дељење заједничког простора.

Говорећи о сарадњи између јавних и универзитетских библиотека, Карен Дорнсеиф (Karen Dornseif) идентификује три нивоа интеграције: минималну, селективну и пуну, када не деле само поједине пројекте или одељења, већ и исту мисију.¹⁰ Ова подела се може применити и на кооперацију баштинских институција.

⁸ Alexandra Yarrow et al., „Public Libraries, Archives and Museums: Trends in Collaboration and Cooperation, IFLA Professional Reports: 108“ (The Hague: IFLA Headquarters, 2008), <http://www.ifla.org/publications/ifla-professional-reports-108> (преузето 26. 1. 2013).

⁹ Исто, 5.

¹⁰ Karen Dornseif, „Joint-use Libraries: Balancing Autonomy and Cooperation“, *Resource Sharing & Information Networks* Volume 15, Issue 1–2 (2001): 107–108.

Постоје библиотеке које у свом саставу имају уметничке музеје (Library of the Boston Athenaeum, Cambridge Public Library and Art Galleries, Cambridge, Ontario, Canada...), јавне библиотеке које су смештене у музејима (The Parent Resource Library, Houston, Texas, US), итд. Има примера оснивања посебних институција у којима библиотеке и музеји удружују своје ресурсе, попут The Exploration Center, Baltimore, Maryland у САД-у или infoZone у Индианополису (Indianapolis-Marion County Public Library, Indianapolis, Indiana, US). Примери пуне интеграције „установа памћења“ су: Bibliothèque et Archives nationales du Québec (BAnQ), Montreal, Quebec, Canada и Library and Archives Canada (LAC) Ottawa, Ontario, Canada, Lafayette Library and Learning Center, Lafayette, California, US и The Puke Ariki, New Plymouth, New Zealand.

После њиховог вековног развоја у различитим смеровима, на глобалном нивоу се затвара круг и ми пратимо веома изражене трендове реверзибилног процеса. Бар (Alice Bahr) и Болтон (Nancy Bolton) истичу битне кораке који би требало да осигурају успешну сарадњу, партнерску сарадњу¹¹. IFLA-ин докуменат, на који се позивамо, даје систематизована упутства „за успешну сарадњу од почетка до краја“, укључујући важне фазе припреме, евалуације и дељења искустава.¹² The Southern Oregon Digital Archives имају „рецепт“ за сарадњу на свом сајту, када је реч о креирању дигиталних колекција.¹³ Слична упутства има и The University Library of the University of Illinois at Urbana-Champaign.¹⁴

Постоје бројне предности сарадње баштинских институција које се огледају у значајнијем ефекту целине над појединачним деловима (“the whole becomes greater than the sum of its parts”),¹⁵ нижим трошковима, већој доступности садржаја и већем броју посетилаца, имплементацији нових програма

и сервиса које појединачни партнери не би могли сами да пруже. Заједнички рад је прилика за сарадњу професионалаца из различитих институција, проширивање знања, унапређивање вештина и стручно напредовање; везе су боље, већи је утицај на заједницу и видљивост институција партнера. Маркетиншки утицај је јачи, нове технике презентације и излагања привлаче нову публику и охрабрују грађане да користе њихове сервисе. Јавност има бољу перцепцију баштинских институција, што доприноси мењању њиховог имиџа као елитистичких, затворених и конзервативних институција, наводи се у тексту Бетси Дајамант-Коен (Betsy Diamant-Cohen) и Дине Шерман (Dina Sherman), документу Секције за јавне библиотеке IFLA-е и другим радовима које овај документ цитира.¹⁶

Наравно, постоје и многобројни ризици, које Вокер (Christofer Walker) и Мањарез (Carlos A. Manjarrez) деле у четири групе: на оне који се тичу финансијских, управљачких, техничких и других капацитета институција (capacity risk), стратешких (strategy risk), пуне посвећености пројекту свих партнера (commitment risk) и компатибилних (compatibility risk).¹⁷ Идентификују и три извора ризика који се односе на успешност неког заједничког подухвата: иновативност, комплексност и институционална независност (innovation, complexity and institutional interdependence). Ту су ризици који потичу из разлика у организационој култури и различитој терминологији коју користе библиотекари, музеалци и архивисти, различитих стандарда, процедура, приоритета, расположивих ресурса, могућим доминантним положајем неког од партнера, итд. Због свега овога, Вокер и Мањарез саветују партнерске институције да у припремној фази пажљиво размотре циљеве, намере, реалне могућности, поделу задатака, рокове и све друге важне детаље који се тичу заједничког подухвата. Неопходно је обезбедити сталну комуникацију пројектног тима и укључити одговорна лица у праћење пројекта и доношење одлука.¹⁸

¹¹ Alice Bahr and Nancy Bolton, “Share the Experience: Academic Library, Public Library, and Community Partnerships”, *The Southeastern Librarian* Vol. 50, Iss. 2, Article 8 (2002), <http://digitalcommons.kennesaw.edu/seln/vol50/iss2/8>, <http://digitalcommons.kennesaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1029&context=seln> (преузето 26. 1. 2013).

¹² Alexandra Yarrow et al., Navedeni tekst, 32–33.

¹³ Southern Oregon University Library, “Grant narrative”, http://soda.sou.edu/project/Grant_Narrative.html (преузето 26. 1. 2013).

¹⁴ Trevor Jones, “An Introduction to Digital Projects for Libraries, Museums and Archives” (Urbana-Champaign: University of Illinois, University Library) <http://images.library.uiuc.edu/resources/introduction.htm> (преузето 14. 12. 2012).

¹⁵ Betsy Diamant-Cohen and Dina Sherman, “Hand in hand: museums and libraries working together”, *Public Libraries* 42(2) (2003): 102.

¹⁶ Betsy Diamant-Cohen and Dina Sherman, Navedeni tekst; Документ Секције за јавне библиотеке IFLA-е: Alexandra Yarrow et al., “Public Libraries, Archives and Museums: Trends in Collaboration and Cooperation”, 35.

¹⁷ Christopher Walker and Carlos A. Manjarrez, *Partnerships for Free Choice Learning: Public Libraries, Museums and Public Broadcasters Working Together* (The Urban Institute and Urban Libraries Council, 2003), 47–48, http://www.urban.org/UploadedPDF/410661_partnerships_for_free_choice_learning.pdf (преузето 14. 12. 2012).

¹⁸ Isto, 48–55.

Претходно наведене ставове и теорије о сарадњи библиотека и музеја разматрају и Хана Гибсон (Hannah Gibson), Ен Морис (Anne Morris) и Мариголд Клив (Marigold Cleeve) у тексту „Везе између библиотека и музеја: истраживање музејско-библиотечке сарадње у Енглеској и САД“.¹⁹ Оне, у првом делу текста, критички промишљају литературу на ову тему у распону од једне деценије (1997), користећи прилоге Дајамант-Коенове, Роберта С. Мартина, IMLS документе, као и друге ауторе и радове које нисмо помињали у тексту.

Кренувши од Витвеловог (Stuart Whitwell) текста из 1997. „Природно партнерство у култури: библиотеке, музеји и влада“,²⁰ преко већ помињаног рада Дајамант-Коенове и Шерманове из 2003,²¹ у којем се сарадња библиотека и музеја описује као „талас који ће нас заплуснути у будућности“, прелазе на разматрање праксе која је уследила после најаве тог „великог таласа“. Завршавају са великим бројем IMLS и MLA докумената из 2005. и 2006. када предају текст минхенском часопису *Libri*.

У другом делу рада описују практична сазнања и резултате истраживања сарадње библиотека и архива у Енглеској и САД-у. Посебну пажњу обраћају на добробити те сарадње и дају кратак водич за успешну сарадњу ових институција.²²

Панчевачко искуство

Поглед на сарадњу баштинских институција на западу може бити веома инспиративан и може пружити виталан импулс развоју сарадње библиотека, музеја и архива у Србији. Реч је не само о теоријски добро утемељеним расправама, од којих смо неке изнели у уводу, већ и о конкретним активностима и достигнућима у овој области у Сједињеним Америчким Државама и Европској унији.

Постоје, дакле, бројни примери интеграције закона, агенција па и установа у овој области, што је у складу са ставовима да библиотеке, архиви и музеји деле исту мисију. Када смо говорили о прапоцима ових институција, у уводном делу, навели

смо да оне и јесу биле некада јединствена установа. Библиотека и Музеј у Панчеву су, пре Другог светског рата, биле у саставу једне установе.²³ Најстарије институције културе у Србији имају такође заједничко порекло; Народни музеј и Народна библиотека у Београду били су од оснивања једна институција, а организационо су раздвојени законом из 1881.

Пре десетак година, у првом броју *Панчевачког читалишта*, указивали смо на глобалне трендове повезивања библиотека, архива и музеја. И само покретање часописа било је мотивисано том идејом; он је, првобитно, био замишљен као заједничка публикација панчевачких „институција сећања“, а постао искључиво библиотекарско гласило пошто је постало извесно да га Архив и Музеј неће издавачки подржати.²⁴ Но, он није занемарио почетну идеју окупљања баштинских институција. Остао је отворен за даљу сарадњу и активно је подстицао заједничке пројекте и активности. Осим сарадње на заједничким пројектима, редакција је настојала да пружи релевантне информације и теоријску основу повезивања библиотека, архива и музеја.

Још у првом броју, уз један број прилога из области културне историје и историје библиотекарства у Панчеву, објављен је текст Милана Јакшића, директора панчевачког Архива, о микрофилмовању црквених књига у овој установи. У њему је објављен и текст Јасмине Нинков „Смернице за добру јавну библиотеку“, посвећен Пулман ХТ пројекту (*Extending the European Network for Public Libraries, Museums and Archives*) и његовом дигиталном водичу (*Digital Guidelines Manuals*). Реч је о првом европском пројекту из области рада јавних библиотека у који се Србија укључила, а један од његових основних циљева био је подстицање сарадње библиотека, музеја и архива.

Пулманов *Дигитални водич* преведен је на српски језик и постављен на веб презентације многих библиотека у Србији, велики број стручњака из наше земље боравио је на професионалном усавршавању и Пулман радионицама у Финској, Грчкој

¹⁹ Hannah Gibson et al., „Links between Libraries and Museums: Investigating Museum-Library Collaboration in England and the USA“, *Libri* vol. 57 (2007): 53–64, <http://www.librijournal.org/pdf/2007-2pp53-64.pdf> (преузето 26. 1. 2013).

²⁰ Stuart Whitwell, „A natural cultural partnership: libraries, museums, and government“, *American Libraries* 28(4) (1997): 35–36.

²¹ Betsy Diamant-Cohen and Dina Sherman, Navedeni tekst.

²² Hannah Gibson et al., Navedeni tekst.

²³ Оснивање Градске књижнице и музеја била је тема седнице Проширеног Сената Панчева. Записник са овог састанка, који носи ознаку „Сен. 3964/1924.“ чува се у Историјском архиву Панчева.

²⁴ Никада нисмо добили одговор зашто су ове институције одустале од заједничког часописа; део разлога, можда, лежи у томе што су већ имале регионална гласила у својој области: *Гласник музеја Банаша*, односно *Информатор*.

и Словенији, а у Народној библиотеци Србије одржана је Национална креативна радионица „Укључивање у европску мрежу јавних библиотека“ посвећена актуелном стању у јавним библиотекама, сарадњи библиотека, музеја и архива и промоцији *Дигиталној водича*. На Конференцији Пулман пројекта, одржаној у Оеирасу у Португалу марта 2003. године, учествовали су министри, политичари и стручњаци из 36 земаља Европе. На Конференцији, на којој су учествовала два наша библиотекара, усвојен је Манифест „Пулманов дневни ред за е-Европу“.²⁵

Пулман ХТ пројекат помиње се у још два текста: у извештају са IFLA-е у Глазгову Весне Ињац и тексту „Литванија на чају у шест“ Милуна Васића. Прилог је био посвећен конференцији *БиблиоШека као центар локалне заједнице* на којој је јагодинска библиотека имала презентацију „Библиотеке – светионици отвореног друштва“. У овом броју било је речи и о Темпус пројекту, Школи Б+, али и о Scopus, заједници библиотека и информативних друштава у Великој Британији.

Наше активности у области сарадње библиотека, архива и музеја увек су биле усмерене на повезивање свих институција и других значајних субјеката у култури града. Ниједног тренутка нису занемаривани Завод за заштиту споменика културе, Културни центар, па ни Дом омладине, али се рачунало и на веома специфичне организације цивилног друштва попут Еврорегионалног центра за развој друштва у мултиетничким срединама, „In medias res“, Регионалног центра за таленте „Михајло Пупин“ и друге.

Искуство нам говори да су најбољи резултати постигани приликом реализације мањих и омеђених пројеката као што су заједничко објављивање публикација, изложбе и различите промоције. Задовољавајући ниво сарадње успоставља се приликом градских манифестација, попут Мајских дана књиге или Ноћи музеја, док се одлична сарадња већ две године остварује у време Сајма књига у Београду, на коме градске институције културе имају заједнички штанд намењен промоцији својих издања.

Проблеми настају приликом покушаја реализације специфичних облика деловања или захтевних

пројеката који немају временско ограничење и усмерени су на функционално повезивање ових институција. Пример актуелних иницијатива (Библиотеке) које се тичу неисплаћивања адекватне зараде стручњацима у овим институцијама који имају стручна звања или покретања заједничког виртуелног портала, можда су најбоља илустрација за то. Установе се начелно сложе са иницијативом и предложеним процедурама, али после одређеног времена схватите да нико није предузео ниједан оперативни корак да до њене реализације дође.

Ми смо уверени да је један виши облик повезивања установа у култури (и образовању) од изузетног значаја и доноси добробит не само овим институцијама већ и грађанима и друштвеној заједници у целини. Можда свест о томе није на довољно високом нивоу, можда се рачуна да ће поједина институција сама лакше решити одређени проблем или оне остају затворене у себе из различитих унутрашњих разлога, без довољно мотива за сарадњу на један квалитативно другачији начин. Можемо само да нагађамо о могућим разлозима и узроцима оваквог стања. Али ако желимо нешто више да урадимо на међусобном повезивању, требало би их веома прецизно мапирати.

Када са удаљености од 22 броја погледамо своје почетке, видимо да смо од првог имали изузетне сараднике и покретали теме које су и данас актуелне на глобалном плану. Наши сарадници указали су на питања електронске међубиблиотечке позајмице и информационе писмености, на пример. Обе теме су у жижи интересовања европске стручне јавности.

И даље сматрамо да је идеја о оснивању заједничког часописа добра и да би утицала на остваривање трајне и континуиране сарадње, заједничких пројеката, и дневних контаката стручњака који раде у баштинским установама. *Читалиште* је за ових једанаест година видно напредовало, достигло ранг часописа од националног значаја (M52),²⁶ има узорно онлајн издање и сајт који се дневно ажурира и бележи одличну посећеност. Посвећен је актуелностима из области библиотекарства, али би лако могао да укључи и садржаје који се односе

²⁵ Manifest iz Oeiras: Pulmanov dnevni red za e-Evropu, http://www.pulmanweb.org/news/PULMANconference_manifesto.htm (преузето 14. 12. 2012).

²⁶ Часопис националног значаја јесте научни часопис домаћег издавача који, по утицајности у својој дисциплини, спада међу првих 50% домаћих часописа и истовремено задовољава захтеве библиометријске анализе и прелиминарне категоризације коју спроводи Министарство науке.

на све баштинске институције и постане заједнички портал свих институција у култури града и шире.

Могућности сарадње у глобалном информацијском окружењу

Почетком овог миленијума покренути су значајни пројекти који су обележили протеклу деценију у српском библиотекарству, а у Европи је постојала добра клима за повезивање баштинских институција. Ти европски ветрови, у пуном замаху, још увек нису стигли до нас и зауставили су се негде на Дрини. Када то кажемо имамо у виду да се у Хрватској и БиХ већ годинама одржавају стручни скупови посвећени раду библиотека, архива и музеја на којима учествују стручњаци из баштинских институција. Реч је о семинару *Архиви, књижнице, музеји : могућности сарадње у окружењу глобалне информацијске инфраструктуре* у Поречу, односно Ровињу и Међународној конференцији БАМ – *Европске смјернице за сарадњу библиотека, архива и музеја* у Сарајеву.

На стручним скуповима у Хрватској учествује мали број стручњака из Србије, али је зато њихово присуство, у оба ентитета Босне и Херцеговине, значајно. Највећу пажњу привлаче Међународни сусрети библиотекара слависта у Сарајеву, ICSL (International Convention of Slavic Librarians), али и конференција коју организује Асоцијација информацијских стручњака: библиотекара, архивиста и музеолога (БАМ).

Семинар *Архиви, књижнице, музеји* посвећен је могућности сарадње ових институција „у окружењу globalne информацијске инфраструктуре“ и одржава се у Поречу, односно Ровињу, од 1997. године, крајем новембра. Организатор су Хрватско музејско друштво, Хрватско архивистичко друштво и Хрватско књижничарско друштво, које је и издавач зборника са семинара. Уредник зборника је најчешће Мирна Вилер (Mirna Willer), али је реч о издању које уређује уреднички колегијум.

„У Hrvatskoj Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe donosi osnovu za razvoj programa i projekata digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe kao dijela nacionalne kulturne baštine te za stvaranje i unapređenje usluga informacijskog društva. Osnovna je i neposredna zadaća toga programa bio stvoriti okvir koji će omogućiti i poticati široku dostupnost, korištenje i razmjenu kulturnih sadržaja, olakšati pristup i predstavljanje tog dijela nacionalne kulturne baštine te voditi

stvaranju digitalnih sadržaja i usluga utemeljenih na suvremenim informacijskim tehnologijama“, пише проф. Даниела Живковић у „Elektroničkoј knjizi“.²⁷

Министарство културе је 2006. године прихватило предлог програма који су подржали Средишњи државни уред за е-Хрватску и Национално вијеће за информацијско друштво, и наредне године потписан је Споразум о сарадњи на проведби Националног пројекта *Хрватска културна баштина* између Министарства културе као оснивача и Националне и свеучилишне књижнице у Загребу, Хрватског државног архива и Музејског документационог центра као носиоца пројеката. Е-књиге настале дигитализацијом видљиве су на порталу *Хрватска културна баштина* и веб-страницама неких библиотека, извештава ауторка.

Она се осврће и на рад Европске комисије за дигитализацију и *Еуројеану*, Европску дигиталну библиотеку, музеј и архив. Библиотеке још увек немају довољно дигиталне грађе које могу да понуде, а још је неповољнија ситуација када је реч о музејима, архивима и аудио-визуелној грађи.²⁸ Ипак, *Еуројеана* нуди више од 23 милиона дигиталних објеката и даље се развија.²⁹

Међународна конференција *Европске смјернице за сарадњу библиотека, архива и музеја* одржава се у Сарајеву, од 2007. године.³⁰ Организатор, Асоцијација информацијских стручњака: библиотекара, архивиста и музеолога, успела је да скуп учини „видљивим“ и сваког септембра окупи велики број учесника из региона. Председница БАМ је Амра Решидбеговић, а међу уредницама књиге сажетак и зборника су и: Бисерка Сабљаковић, Надина Гребовић, Лејла Кодрић, Наташа Милићевић, Нарциса Пуљек-Бубрић и Драгана Богдановић.³¹

Разлике између ове две конференције видљиве су из самих назива, службених језика, учесника... Заједничко им је усмерење и остварено јединство баштинских институција на једном значајном

²⁷ Daniela Živković, „Elektronička knjiga“, у *Između javnosti i privatnosti: Knjižnice u vremenu e-knjige*, Aleksandra Horvat i Daniela Živković (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012), 160.

²⁸ Исто.

²⁹ Видети текст „Еуројеана и њени модели метаподатака“ Станиславе Гардашевић у рубрици Мрежа, у овом броју *Читалишта*.

³⁰ Видети текст „Седам година БАМ – Асоцијације информацијских стручњака библиотекара, архивиста и музеолога“ Вере Петровић у рубрици Линк, у овом броју *Читалишта*.

³¹ *Асоцијација информацијских стручњака – библиотекара, архивиста и музеолога, БАМ* (Bosna i Hercegovina, Sarajevo), <http://www.bam.ba/>. (пегезето 14. 12. 2012).

пројекту без временског ограничења. Асоцијација БАМ има своју веб презентацију са истакнутом мисијом, визијом, циљевима и стратегијом и свој е-билтен.

Мисија Асоцијације је да „потиче и учествује у изради стратегија развоја библиотека, архива и музеја у информацијском друштву, да укаже на примјере добре праксе у свијету и у Босни и Херцеговини, као и да издвоји и критички представи најуспјешније стратегије и иницијативе, методологије и пројекте који су довели до значајних резултата и успостављања националних стратегија дигитализације културне и научне баштине“. Она се залаже за „промоцију и заштиту вредности саме струке у савременом информацијском друштву, за отворен дијалог стручњака унутар различитости њихових струка и уопште ширење баштенске писмености међу њима, њиховим корисницима и публиком“.³²

Део визије БАМ је побољшање размене искустава и знања између библиотекара, архивиста и музеолога и подстицање стварања заједничких дигиталних извора. Међу истакнутим циљевима су: заштита културног наслеђа у складу са међународним стандардима, слободан приступ информацијама и развој савременог информационог друштва. У стратегији организације наглашава се важност израде националног пројекта дигитализације културне баштине и коришћење нових технологија како би се повећао приступ знању и културним изворима у БиХ. Заједнички интерес библиотека, архива и музеја је развој нових стратегија и менаџмента унутар институција, увођење нових услуга, развој и управљање збиркама како би се привукла публика и како би се код јавности повећао степен свести о задацима и активностима ових институција.³³ По завршетку сваке годишње конференције БАМ објављује препоруке и закључке који су значајни, инспиративни и који би могли и нама да буду од користи.

Национални центар за дигитализацију

У Србији не постоји слична асоцијација нити слично окупљање стручњака који раде у баштинским институцијама културе. Постоје струковна удружења и стручни и научни скупови који се баве различитим аспектима ове проблематике.

Истакли бисмо активности Националног центра за дигитализацију и Математичког института САНУ који, од 2002. године у Београду, организују годишњу националну конференцију са међународним учешћем *Нове технологије и стандарди: Дигитализација националне баштине*.³⁴ Посвећена је мултидисциплинарним аспектима дигитализације националне културне и научне баштине и окупља информатичке стручњаке из области науке и културе. Велике заслуге за оснивање и успешан рад Центра припадају Зорану Огњановићу са Математичког института САНУ.

НЦД има значајну међународну сарадњу са сличним институцијама, посебно са Иницијативом за дигитализацију у југоисточној Европи (South-Eastern European Digitisation Initiative, SEEDI). Прошле године одржана је седма по реду SEEDI међународна конференција – Дигитализација научне и културне баштине у Љубљани. Претходних година конференције су одржаване у Београду, Загребу, Сарајеву, Софији, на Охриду и Цетињу.

„Српски одговор“ на повезивање баштинских институција је, дакле, специфичан. Он обухвата и културу и науку, али је ограничен на дигитализацију и окупља претежно информатичке стручњаке. Главни циљ НЦД је формирање конзорцијума водећих домаћих културних и истраживачких институција укључених у дигитализацију наслеђа. Већ годинама Конзорцијум укључује Математички институт САНУ, Математички факултет, Београд, Народну библиотеку Србије, Народни музеј из Београда, Археолошки институт, Архив Србије, Републички завод за заштиту споменика културе – Београд и Југословенску кинотеку, а отворен је за нове чланове.

Сарадња је усмерена на: координацију рада и проток идеја међу установама које се баве дигитализацијом, усаглашавање стратегије и приоритета пројеката, праћење светских стандарда и пројектовање одговарајућих националних стандарда за дигитализацију, стручну обраду, чување и презентацију националног културно-научног наслеђа, започињање процеса дигитализације, истражавање у његовом спровођењу и благовремену припрему планова миграције већ дигитализованих података у случају појаве нових технологија. Организовање годишњих конференција у функцији је остваривања циљева НЦД, као и издавање е-часописа *Прејлед НЦД*.

³² Исто.

³³ Исто.

³⁴ *Nacionalni centar za digitalizaciju (NCD)* (Beograd), <http://www.ncd.org.rs/> (преузето 26. 1. 2012).

Међу пројектима Центра издвајамо *Снимак и анализа стања у установама културе у Србији и предлог стратегије дигитализације националне баштине* из 2003. године.³⁵ Циљ пројекта био је добијање свеобухватне и прецизне слике стања у установама културе Републике Србије у областима које су од интереса за дигитализацију, стандарда у дигитализацији и дефинисање предлога стратегије дигитализације националне баштине. Требало је да то буде први, основни и незаобилазни корак у дугорочном пројекту дигитализације.

Процењена вредност пројекта (који је био предложен Министарству културе) била је око пет милиона динара и требало је да траје годину дана. Колико нам је познато, овај подухват до данас није реализован и ми још увек немамо успостављене стандарде у овој области, најављени „нови модел сарадње институција науке и културе“, нити смо утврдили приоритете и стратегијске правце деловања. Чињеница је да министарства и Влада Србије нису у довољној мери подржали рад НЦД и искористили стручност, креативност и капацитете стручњака окупљених око ове организације. Зато и имамо одличне предлоге пројеката који нису остварени и стратегије које се не реализују.

Сагледавајући стање у различитим сегментима друштва, а у процесу приближавања Европској унији, Влада Србије донела је велики број стратешких докумената. Поред осталог и Стратегију развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године.³⁶ Критички сагледавајући овај документ аутори књиге „Библиотеке и идентитет“ Гордана Стокић Симончић и Жељко Вучковић, кажу следеће:

„Након два неуспела покушаја доношења националне стратегије развоја информационог друштва, 1997. и 2002. године, Министарство за науку и технологије Републике Србије усвојило је октобра 2006. документ под тим називом. Писана у условима релативно стабилног привредног раста и повећаних страних улагања, ова стратегија није предвидела последњу светску економску кризу, пад тржишта информационог технологија у Србији од

јесени 2008. године, као ни све уочљивије испољавање последица слабости индустрије, високе незапослености и недовољног улагања у истраживања и развој. Но и без тога, аутор Националне стратегије развоја информационог друштва пропустио је да овим документом, визионарски, библиотекама да одговорније место у укупном процесу информатизације друштва. Библиотеке се у тексту Стратегије помињу два пута у контексту дигитализације (дигиталне библиотеке, дигиталне архиве), два пута при набрајању институција које треба да имају широкопојасне интернет везе и једном у контексту развоја јавних услуга управа-грађани (јавне библиотеке). Библиотеке се, због суштине својих друштвених задатака, не помињу када је у питању законодавни оквир, национална информационо-инфраструктура и е-образовање...“³⁷ Аутори помињу и Национални центар за дигитализацију истичући да је реч о пројектној иницијативи, а не институцији државе.

Институционална подршка развијању партнерства у култури

Роберт С. Мартин, чији смо рад цитирали на почетку текста, ради у америчком Институту за музејске и библиотечке услуге (IMLS) који подстиче развијање партнерства у култури. Реч је о независној савезној агенцији која обезбеђује примарни извор савезних уплата за националне библиотеке и музеје, са годишњим буџетом од 250 милиона долара. Основан 1996. Законом о музејским и библиотечким сервисима, добио је ингеренције над услугама ових установа и „технологом“.³⁸

„Институт за музејске и библиотечке услуге (Institute of Museum and Library Services) је независна агенција која спаја федералне библиотечке програме и федералне музејске програме. У најширем смислу, Институт за музејске и библиотечке службе ради на националном нивоу, а у сарадњи са државним и локалним организацијама брине о очувању наслеђа и културе. Основан је ... ради јачања библиотека и музеја, а своју мисију види у спајању људи, информација и идеја, те у креирању квалитетног амбијента за доживотно учење. Институт подржава

³⁵ Nacionalni centar za digitalizaciju (NCD), *Predlog projekta „Snimak i analiza stanja u ustanovama kulture u Srbiji predlog strategije digitalizacije nacionalne baštine“* (Beograd), <http://www.ncd.matf.bg.ac.rs/?page=projects&lang=sr&file=projekat1.html> (преузето 26. 1. 2013).

³⁶ Влада Републике Србије „Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године“, *Службени гласник Републике Србије* бр. 51 (2010): 41–49, http://www.digitalnaagenda.gov.rs/FileSystem/SiteDocuments/strategije/Strategija_razvoja_informacionog_drustva_2020.pdf (преузето 14. 12. 2012).

³⁷ Гордана Стокић Симончић и Жељко Вучковић, *Библиотеке и идентитет: пролегомена за историју модерне српске библиошкарства* (Панчево: Градска библиотека; Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета, 2012), 96–97.

³⁸ Роберт С. Мартин, Наведени текст, 6.

рад свих врста музеја и свих типова библиотека, а његови програми требало би да омогуће музејима и библиотекама лидерску позицију у локалној заједници. Институт је најважнији извор федералне помоћи за преко 122.000 библиотека и 17.500 музеја у Сједињеним Државама. С једне стране, он има усвојене развојне програме (Connecting to Collections, Engaging America's Youth, International Strategic Partnership Initiative, National Medal for Museum and Library Services, WebWise), а са друге, обавезу да одређену суму новца (укупно 96% финансијских средстава којима располаже) пребаци свакој од 50 државних библиотечких агенција, која има одговарајућу стратегију развоја библиотека и музеја. Државне агенције добијени новац користе за финансирање програма и пројеката на локалном нивоу.³⁹

Конгресмени су се веома одлучно „умешали“ у културну политику САД-а, створивши овакво тело, са веома јасном идејом да „установе памћења“ деле заједничку мисију подршке образовању и учењу. Агенцији је дат не мали буџет да ту идеју реализује кроз директну и индиректну подршку сарадњи библиотека и музеја. Иако се архиви не помињу, они су препознати као партнери у пројектима, заједно са другим културним и образовним институцијама.

„Повезани реком: сарадња музеја, библиотека и школа за стварање образовних простора заснованих на заједници“, „Учење о раду: говоре гласови Бруклина“, са интерактивном игрицом „Можеш ли саставити крај с крајем у Бруклину у раним деведесетим годинама“, „Онлајн историја Конектиката“ са 14.000 фотографија, цртежа и штампе који осликавају друштвени живот Конектиката од 1800. до 1950. године, „Мичигенска библиотека“ и „Алијанса за дигитализацију у Колораду“, су само неки од корпоративних пројеката које IMLS финансира.⁴⁰ Они окупљају музеје, библиотеке, архиве, школе, историјска друштва, истраживачке центре, универзитете, музеалце, библиотекарне, едукаторе, пројектанте, информатичке стручњаке и различите специјалисте на заједничким задацима.

Замислите једну овакву агенцију у Србији са солидним буџетом и идејом да подстиче образовање, обуку, истраживање, дигитализацију и сарадњу

баштинских институција. Сигуран сам да би интересовање за коришћење средстава из овог фонда било велико и да би то резултирало великим бројем заједничких пројеката и блиском сарадњом институција у култури и образовању.

„Више од једне деценије се у Србији одвија дигитализација културне и научне баштине. Биланс је: много самосталних пројеката, међу којима углавном није успостављена сарадња... Паралелно, више од осам година траје иницијатива за оснивањем Националног центра за дигитализацију (НЦД - <http://www.ncd.org.rs/>), коју су покренуле научне и културне институције, али он никада није званично формиран“, извештава Тамара Бутиган из Одељења за међународне пројекте и сарадњу Народне библиотеке Србије.⁴¹

„Кроз конференције и часопис [НЦД]“, наводи она: „регистровани су готово сви напори на дигитализацији баштине како у државном, тако и у приватном сектору. Са листе значајних актера покрета дигитализације у Србији не треба изоставити Центар за дигиталну археологију (<http://cda.imped.net/>) на Филозофском факултету и Центар за дигиталне хуманистичке науке (<http://humanistika.org/>). С друге стране имамо неколико озбиљних покушаја да се донесе документ националне стратегије дигитализације, у чему је Министарство културе Републике Србије играло и игра важну улогу. Све то говори да се извесна енергија и ресурси улажу у политику националне дигитализације, али очигледно да је то недовољно или се једноставно не препознаје императив доношења једног оваквог документа“.⁴²

Закључна разматрања

У раду смо приказали моделе сарадње библиотека, архива и музеја у локалним, националним и регионалним оквирима. Верујемо да комуникационе матрице дате на почетку текста, а односе се на Панчево, добро илуструју овај проблем и у другим срединама. Када је реч о сарадњи и повезивању на регионалном и националном нивоу, семинари у Истри, БАМ и НЦД су се сами наметнули својим значајем и ексклузивношћу. Осврнули смо се и на питања дигитализације културне и научне баштине

³⁹ Gordana Stokić Simončić, *Best Practice u 22 priče: komunikacija, kultura organizacije, odnosi biblioteka s javnošću* (Pančevo: Gradska biblioteka; Istočno Sarajevo: Matična biblioteka, 2009), 252–253.; *Institute of Museum and Library Services*, Washington, DC, <http://www.imls.gov/about/default.aspx> (преузето 26. 1. 2013).

⁴⁰ Роберт С. Мартин, Наведени текст, 9.

⁴¹ Tamara Butigan-Vučaj, „Digitalna tvrđava – nacionalna strategija digitalizacije u Srbiji“, *Kultura* br. 129 (2010): 63–64.

⁴² Isto, 64.

и националних стратегија дигитализације, које све поменуте организације истичу у први план.

Могли бисмо да приметимо да су библиотеке, у великом броју случајева, те које иницирају активности у овој области. И могли бисмо да поставимо питање зашто баш библиотеке. Који је мотив библиотекара да на светло дана из депоа извлаче архивисте и музеалце, и кустосе одвајају од њихових збирки у име заједничких пројеката и некакве апстрактне могуће добити грађана и шире заједнице? Да ли им то право и обавезу даје традиција на којој почивају и стални контакт са живим корисницима, а не са списима и музејским колекцијама? Или су библиотекари, по природи ствари, спремнији да одговоре на захтеве времена и мање отпорни на вирулентне трендове на глобалном нивоу?

Можда је и сама структура установа и баштинских система од значаја за решавање ове недоумице. Музеји и архиви имају своје библиотеке као посебне организационе јединице, а библиотеке немају музеје и архиве. Завичајна одељења библиотека су најсроднија природи ових институција и зато не изненађује да највише контакта са њима остварују управо библиотекари са завичајних одељења. Такође, стручни надзор и помоћ библиотекари у музејима и архивима пружају библиотекари из матичних служби, и тако остварују редовну и плодносну сарадњу, одржавајући библиотечки систем у добром стању. Последица оваквог устројства система је добра и поуздана специјална библиотека у баштинским институцијама која подржава њихов рад и развој.

Управо чињеница да библиотекарство има „инсајдере“ у архивима и музејима даје различите могућности за сарадњу и функционално повезивање. Организације архивара и музеалаца имају, или могу имати, у свом саставу библиотекарске секције или комисије. Библиотекарско друштво Србије има Секцију специјалних библиотека у којој су и колеге из баштинских институција. Музејски библиотекари веома су активни у БДС и срећемо их на стручним библиотекарским скуповима, а позивају нас на своја окупљања. Захваљујући овим контактима, многи библиотекари из различитих типова библиотека су на њиховим мејлинг листама и свакодневно добијају информације о изложбама и другим дешавањима у музејима.

У библиотекама су запослени стручњаци различитих образовних профила: етнологи, археолози, историчари и историчари уметности... Њих

и колеге из музеја повезују академске студије и сродна интересовања, срећу се на изложбама, имају заједничке пројекте, чланови су друштава љубитеља музеја, итд. Чест је пример да запослени у једној институцији буду чланови, или чак председници, управних одбора других институција. И то је добра прилика за боље упознавање рада сестринских установа и даљу сарадњу.

Музеји често немају референсна одељења попут библиотека и захтеви корисника који се односе на њихове колекције веома су специфични. Они се, као и архиви, у много мањој мери у односу на библиотеке удружују у конзорцијуме информациононих услуга. Разлог за то, сматра Џефри Померанц (Jeffrey Pomerantz), лежи управо у слабије развијеној информационој служби.⁴³

„Губљење граница између институција за културно наслеђе даје корисно окружење за истраживање кооперативних напора. У IMLS-у верујемо да се сарадња јавља као стратегија 21. века. Она се равна онако како размишљамо о нашим заједницама као „холистичким“ окружењима, као друштвеним екосистемима у којима смо део једне интегрисане целине... кооперација резултира новом полетном енергијом која једној институцији удахњује живот стварајући привремена искуства која инспиришу сталну промену“, каже С. Мартин. „Библиотекари имају конзистентну историју сарадње. Заједничко коришћење ресурса јесте базично за праксу ове професије. Заиста, концепција заједничког коришћења лежи у правом темељу модерне библиотеке као друштвене агенције“.⁴⁴

За разлику од библиотека „музејске и архивске заједнице немају исту традицију међуинституционалне сарадње и кооперације“, и у томе можда лежи део разлога зашто су библиотеке те које имају лидерску улогу у сарадњи „установа сећања“. „Иако музеји често користе своје колекције приликом изложби, образовног програмирања и истраживања, оне нису нашле императив за сарадњу попут оног убедљивог за библиотеке. Све до недавно, типично за архиве је било да је мало вероватно и да вреднују такве активности.“ Кооперација између библиотека, музеја и архива, стога није лака. Она изискује

⁴³ Jeffrey Pomerantz, "Collaboration as the Norm in Reference Work", *Reference & User Services Quarterly* Vol.46, br. 1 (2006): 14, <https://proxy.knjiznice.ffzg.hr/proxy/nphproxy.cgi/000100A/http/web.ebscohost.com/ehost/pdf=3fvid=3d4=26hid=3d9=26sid=3d30614013-77d3-4b77-b353-7882e5be2544=2540sessionmgr111.aspx> (преузето 20. 1. 2013).

⁴⁴ Роберт С. Мартин, Наведени текст, 8.

да се ми – као појединци и као институције – понашамо на начин који није „стандардан“, на начин за који се осећа да није природан.⁴⁵

Ипак, ова сарадња је императив времена, што потврђују бројни пројекти широм света. Недостатак одговарајућих националних законодавних и институционалних оквира утиче на домете и перспективе интеграција баштинских установа код нас.

⁴⁵ Исто.

Почетни импулс развоју ове сарадње и уклањању препрека за њихов даљи развој можда може дати једно заједничко удружење баштинских установа. Када је пре десетак година потпуно замро рад библиотекарског друштва и годинама ниједна библиотека није покренула иницијативу за поновно оснивање асоцијације, панчевачка библиотека окупила је колеге из целе Србије и помогла ревитализацију БДС. Можда би поново требало да предузме ту историјску мисију у повезивању архива, библиотека и музеја.

Литература:

1. *Asocijacija informacijskih stručnjaka – bibliotekara, arhivista i muzeologa, BAM*. Bosna i Hercegovina, Sarajevo. <http://www.bam.ba/> (преузето 14. 12. 2012).
2. Bahr, Alice and Nancy Bolton. "Share the Experience: Academic Library, Public Library, and Community Partnerships". *The Southeastern Librarian* Vol. 50, Iss. 2, Article 8 (2002): 26–32. <http://digitalcommons.kennesaw.edu/seln/vol50/iss2/8>, <http://digitalcommons.kennesaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1029&context=seln> (преузето 26. 1. 2013).
3. Butigan-Vučaj, Tamara. „Digitalna tvrđava – nacionalna strategija digitalizacije u Srbiji“. *Kultura* br. 129 (2010): 63–73.
4. Diamant-Cohen, Betsy and Dina Sherman. "Hand in hand: museums and libraries working together". *Public Libraries* 42(2) (2003): 102–105.
5. Dornseif, Karen. "Joint-use Libraries: Balancing Autonomy and Cooperation". *Resource Sharing & Information Networks* Volume 15, Issue 1–2 (2001): 103–116.
6. Gibson, Hannah, Anne Morris and Marigold Cleeve. "Links between Libraries and Museums: Investigating Museum-Library Collaboration in England and the USA". *Libri* vol. 57 (2007): 53–64. <http://www.librijournal.org/pdf/2007-2pp53-64.pdf> (преузето 26. 1. 2013).
7. *Institute of Museum and Library Services*. Washington, DC. <http://www.imls.gov/about/default.aspx> (преузето 26. 1. 2013).
8. Jones, Trevor. "An Introduction to Digital Projects for Libraries, Museums and Archives", University Library, (Urbana-Champaign: University of Illinois), <http://images.library.uiuc.edu/resources/introduction.htm> (преузето 14. 12. 2012).
9. Kodric, Lejla. „Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja pri realizaciji digitalnih informacijskih usluga“. U *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja : 10. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih od 6 – 8. april 2011*. Uredniški odbor Slavica Tovšak et. al. 460–461. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2011. http://mail.pokarh-mb.si/fileadmin/www.pokarh-mb.si/pdf_datoteke/Radenci2011/42_Kodric_2011.pdf (преузето 26. 1. 2013).
10. Levy, David M. *Scrolling Forward: Making Sense of Documents in the Digital Age*. New York: Arcade, 2001.
11. *Manifest iz Oeirasa: Pulmanov dnevni red za e-Evropu*. http://www.pulmanweb.org/news/PULMANconference_manifesto.htm (преузето 14. 12. 2012).
12. Мартин, Роберт С. „Сарадња и промена: архиви, библиотеке и музеји у САД“. *ИнфоШека* год. 5, бр. 1–2 (2004): 5–12.
13. *Nacionalni centar za digitalizaciju (NCD)*. Beograd. <http://www.ncd.org.rs/> (преузето 26. 1. 2012).

14. Nacionalni centar za digitalizaciju (NCD). *Predlog projekta „Snimak i analiza stanja u ustanovama kulture u Srbiji predlog strategije digitalizacije nacionalne baštine“*. Beograd. <http://www.ncd.matf.bg.ac.rs/?page=projects&lang=sr&file=projekat1.html> (преузето 26. 1. 2013).
15. Pomerantz, Jeffrey. "Collaboration as the Norm in Reference Work". *Reference & User Services Quarterly* Vol. 46, br. 1 (2006): 49. <https://proxy.knjiznice.ffzg.hr/proxy/nphproxy.cgi/000100A/http/web.ebscohost.com/ehost/pdf=3fvid=3d4=26hid=3d9=26sid=3d30614013-77d3-4b77-b353-7882e5be2544=2540sessionmgr111> (преузето 20. 1. 2013).
16. Southern Oregon University Library. "Grant narrative". http://soda.sou.edu/project/Grant_Narrative.html (преузето 26. 1. 2013).
17. Stokić Simončić, Gordana. *Best Practice u 22 priče: komunikacija, kultura organizacije, odnosi biblioteka s javnošću*. Pančevo: Gradska biblioteka; Istočno Sarajevo: Matična biblioteka, 2009.
18. Стокић Симончић, Гордана и Жељко Вучковић. *Библиотеке и идентитети: пролегомена за историју модерне српске библиотекарства*. Панчево: Градска библиотека; Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета, 2012.
19. Влада Републике Србије. „Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године“. *Службени гласник Републике Србије* бр. 51 (2010): 41–49. http://www.digitalnaagenda.gov.rs/FileSystem/SiteDocuments/strategije/Strategija_razvoja_informacionog_drustva_2020.pdf (преузето 14. 12. 2012).
20. Walker, Christopher and Carlos A. Manjarrez. *Partnerships for Free Choice Learning: Public Libraries, Museums and Public Broadcasters Working Together*. The Urban Institute and Urban Libraries Council, 2003. http://www.urban.org/UploadedPDF/410661_partnerships_for_free_choice_learning.pdf (преузето 14. 12. 2012).
21. Whitwell, Stuart. "A natural cultural partnership: libraries, museums, and government". *American Libraries* 28(4) (1997): 35–36.
22. Yarrow, Alexandra, Barbara Clubb and Jennifer-Lynn Draper. "Public Libraries, Archives and Museums: Trends in Collaboration and Cooperation, IFLA Professional Reports: 108". The Hague: IFLA Headquarters, 2008. <http://www.ifla.org/publications/ifla-professional-reports-108> (преузето 26. 1. 2013).
23. Živković, Daniela. „Elektronička knjiga“. У *Између јавности и приватности: Књиžнице у времену е-књиже*. Александра Хорват и Daniela Živković. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.

Cooperation of Libraries, Archives and Museums

Abstract

Nowadays, due to the type of materials they collect, museums, libraries and archives are considered to be very dissimilar institutions. Throughout history the differences between them were not so visible. They were created as a result of convention and tradition rather than the essential dissimilarities. Lately, it is becoming increasingly obvious that the differences are only apparent and that these institutions share a common mission of supporting education and serving the community. The rapid development of information technology and communication networks has given a boost to the reversible process of connecting museums, libraries and archives. Shared information models, digital presentations and archives are the most common forms of cooperation among heritage institutions. Examples of their connection on global level are numerous and range from the implementation of individual programs and projects to the full integration. In Serbia the heritage institutions are on the margins of global trends. They need a more stimulating legislative and institutional framework. Establishing an association of professionals who work in this field could contribute to the articulation of common needs and encourage their cooperation.

Keywords:

museums, libraries, archives, heritage institutions, cooperation, protection of cultural heritage, networking, digitization, Pančevo, *Pančevačko čitalište*, Association of Information Professionals - Librarians, Archivists and Museologists (BAM), National Center for Digitization, *European Guidelines for Cooperation of Libraries, Archives and Museums*, Institute of Museum and Library Services (IMLS), IFLA